

HUNLAR ANADOLU'DA: BİR SEFERİN DÖRT EDEBİYATTAKİ İZLERİ¹

Abdullah ÜSTÜN*

Özet

4. yy.'ın sonlarına doğru Karadeniz'in kuzeyinde görünmeye başlayan ve batıya doğru ilerleyen Hunlar, bu seyre aykırı bir harekât icra ettiler. Genellikle, Hazar'ın batısından başlayarak Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa'nın içlerine uzanan hatta etkin olan Hunlar, bu yüzyıl kapanmadan başka bir güzergâhta görüldüler. Yunan-Latin anlatılarındaki, Hun 'grand strategy'siyle uyuşmayan, bu sefer(ler)de Hunlar, kuzeyden Kafkaslar'ın güneyine sarkarak buradan Roma İmparatorluğu'nun doğudaki topraklarına; günümüzdeki karşılıklarıyla, Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu'ya ve hatta Doğu Akdeniz'e yani Çukurova'ya kadar uzandılar. Bu harekât dikkat çekici bir şekilde aralarında; Yunan, Latin ve Süryani edebiyatının olduğu birden çok kadim yazı dilinde yankılandı. İşte bu çalışmada; aydınlatılması, izlenilmesi ve tarihselleştirilmesi bağlamında tartışmalara konu olmuş bu Hun seferi ele alınacaktır. Böylelikle yüzyıllar sonra Hazar'ın güneyinden gelecek bir başka Türk kavmi, Selçuklular, tarafından yurtlaştırılacak Anadolu'da, Türkler'in erken izleri de aranmış olacaktır. Doğrusu Hun seferinin, bölgenin Türkleşmesi bağlamında kalıcı etkileri yoktur, diğer taraftan başlangıç noktasının Kafkaslar'ın kuzeyi olmasıyla da kalıcı olanla, Selçuklularınkiyle ayrılmaktadır. Lakin Çukurova'yı da içine alacak şekilde Anadolu'da Türk varlığının, diğer bir ifadeyle Türk kavimlerinin seferlerinin hedefi olarak bu coğrafyanın aslında oldukça eskilere uzanan bir maziye sahip olduğunu, Hunlar sayesinde iddia etmek mümkündür.

¹ TUBİTAK tarafından Doktora Sonrası Yurt Dışı Araştırma bursuyla desteklendiğim esnada hazırlanan bu çalışma 17-19 Nisan 2015 tarihlerinde Adana'da gerçekleştirilen *1. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu*'nda sunulan 'Çukurova'dan Hunlar da Geçti' başlıklı sözlü bildirisinin genişletilmiş halidir. Çalışma ilk olarak Çukurova Araştırmaları Dergisi Cilt I, Sayı I'de yayınlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi, e-posta: abdustun@gmail.com

göstergesidir. Hun seferi, İmparatorluğun Doğu ve Batı olarak ayrışması sürecinin unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zengin doğu eyaletleri tahrip edilmiştir; oralardan ganimet ve esir toplanmıştır, diğer bir ifadeyle demografik ve iktisadi olarak Hun seferinin vurduğu bölgeler sarsılmıştır. Hieronymus ve Cyrillonas'ın bölgenin sakinlerinden olduğu hesaba katıldığında, Hunlar hakkındaki serzenişlerinin samimiyetinden şüpheye etmeye yer yoktur. Tarihi *Armenia*'nın önemli bir kısmı, seferin tesir ettiği coğrafya içinde yer almaktadır. Sefer esnasında buraya verilen zararlar hakkında diğer kaynaklarda yer alan verilere rağmen Ermeni edebiyatının suskun kalmaları, *Armenia*'ya dair bu bahislerin üzerine şüphe düşürmektedir. En nihayet, böylesine büyük bir harekâtın ve bir kaleyi, Ziatha'yı, teslim alabilmenin; büyük bir stratejik perspektife ve lojistik kabiliyete ihtiyaç duyması gerekir. Dolayısıyla bu kabiliyetlere sahip bir yapı hakkında *primitif* nitelemesi yapmaya yahut bunu varsaymaya ihtimal kalmamaktadır. Bu sefere katılan bir Hun, Roma edebiyatının deyimleşmiş bir ifadesiyle başından geçenleri özetlemek isteseydi, belki ona bir ekleme yaparak herhalde *veni, vidi, vici et redii*¹¹⁰ derdi.

KAYNAKÇALAR

- Amidon, R. (2007). *Philostorgius Church History*. Atlanta: Society of Biblical Literature.
- Ammianus. *Res Gestae* (Tercüme ve edisyon: J. C. Rolfe, tercüme: Lukomskiy, L. Yu.).
- Blockley, R. C. (1983). *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire II Eunapius Olympiodorus Priscus and Malchus text translation and historiographical notes*. Liverpool: ARCA Classical and Medieval Texts, Papers and Monographs 10.
- Bidez, J., vd. (2013). *Histoire ecclésiastique [Texte imprimé] / Philostorge*. (Edisyon kritik: J Bidez; tercüme: Édouard Des Places; giriş, yenilenmiş tercüme: *révision de la traduction*, notlar ve indeks: Bruno Bleckmann, Doris Meyer ve Jean-Marc Prieur), Paris.
- Burkitt, F. C. (1933). *Euphemia and the Goth with acts of Martyrdom of the confessors of Edessa* (Edisyon ve tercüme). Londra.
- Chronicon miscellaneum ad annum domini 724 pertinens (Liber Chalipharam). (Tercüme: Greatex, G. ve M. Greatex).
- Claudianus *In Rufinum ve In Eutropium*. (Tercüme ve edisyon: Platnauer, M., tercüme: Şmarakov, R. L.)
- Eunapius *Fragmanlar*. (Tercüme ve edisyon: Blockley, R. C.).
- Eunapius *Fragmanlar*. (Tercüme ve edisyon: Blockley, R. C.).
- Euphemia ve Got*. (Tercüme: Burkitt, F. C.)
- Garsoian, N. G. (1989). *The Epic Histories Attributed to P'awstos Buzand*. Cambridge.
- Gordon, G. D. (2013). *The Age of Attila Fifth-Century Byzantium and the Barbarians*. US: University of Michigan Press.
- Gragerin, M. (2010). (ed.) *The Oxford Encyclopedia of Ancient Greece and Rome*. UK: Oxford University Press.
- Greatex, G. ve M. Greatex (1999). The Hunnic Invasion of the East of 395 and the Fortress of Ziatha. *Byzantion*, LXIX.

¹¹⁰ Caesar'a atfedilen 'geldim, gördüm, aldım' sözüne 've döndüm'ü eklemek suretiyle.

- Greatrex, G. ve S. N. C. Lieu (2002). *The Eastern Frontier and the Persian Wars AD 363-628. Londra-New York.*
- Hieronimus *Ad Heliodorum Epitaphium Nepotiani ve Ad Oceanum de Morte Fabiolae.* (Edisyon ve tercüme: Wright, F. A.)
- Incerti auctoris Chronicon Pseudo-Dionysianum vulgo dictum.* (Tercüme: Greatrex, G. ve M. Greatrex)
- Krivişin, İ. V. (1996). (ed.) *Sokrat Cholastik Tserkovanaya İstoriya.* Moskova, Rocpen.
- Liebeschuetz, W. G. (1990). *Barbarians and Bishops: Army, Church, and State in the Age of Arcadius and Chrysostom.* Oxford.
- Lukomskiy, L. Yu. (1994). *Ammian Martsellin Rimskaya İstoriya.* Sn. Petersburg.
- Maenchen-Helfen, O.J. (1973). *The World of the Huns.* Los Angeles-Londra.
- OCD = *Oxford Classical Dictionary* (editörler Hornblower, S., A. Spawforth ve E. Eldinow, Oxford University Press 2012, 4. edisyon).
- ODB = *Oxford Dictionary of Byzantium* (ed. Kazhdan, A., Oxford University Press, 1991.)
- Philistorgius *Historia Ecclesiastica.* (Edisyon ve tercüme: Bidez, J vd. ve tercüme: Amidon, P. R.).
- Platnauer, M. (1922). (ed. ve ter.), *The Works of Claudian.* Londra.
- PLRE I = Prosopography of Later Roman Empire.* cilt I AD 260-395.
- Priscus *Fragmanlar.* (Tercüme ve edisyon: Blockley, R. C.).
- Pseudo-Joshua (Joshua Stylites) Kroniği.* (Tercüme: Watt, J. ve F. Trombley).
- Ridley, R. T. (1990). *Zosimus New History A Translation with Commentary,* Canberra.
- Rolfe, J. C., *Ammianus Marcellinus I-III,* Londra, 1935-1939.
- Schaff, P., ve H., Wace (1989). *A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church II Socrates, Sozomenus Church Histories.* Edinburgh.
- Sinor, D. (2003). “Hun Dönemi”, şurada: Denis Sinor, ed., *Erken İç Asya Tarihi,* tercüme editörü A. G. Soysal, İstanbul, 245-310.
- Socrates *Historia Ecclesiastica.* (Tercüme: Schaff, P. ve H. Wace ve İ. V. Krivişin (ed.)).
- Sozomenus *Historia Ecclesiastica.* (Tercüme: Tserkovnaya İstoriya Ermiya Sozomena Salaminskovo ve Schaff, P. ve H. Wace).
- Şmarakov, R. L. (2008). *Klavdiy Klavdian Polnoe Sobraniye Latinskih Soçineniy.* St. Petersburg.
- Thompson, E. A. (1996). *The Huns. Oxford-Cambridge.*
- Thomson, R. W. (1982). *History of Vardan and the Armenian War.* Londra.
- Thomson, R. W. (1991). *The History of Lazar Pa'rp'ec 'i.* Atlanta.
- Thomson, R. W. (2010). *The Lives of Saint Gregorius The Armenian, Greek, Arabic, and Syriac Versions of the History Attributed to Agathangelos.* Michigan.
- Tserkovnaya İstoriya Ermiya Sozomena Salaminskovo,* Sn. Petersburg, Tipografiye Fişere, 1851. (İsimsiz)
- Vergilius Aenias.* (Edisyon ve tercüme: Wright, F. A. içinde.)
- Watt, J. ve F. Trombley (2000). *The Chronicle of Joshua the Stylite.* Liverpool.
- Wright, F. A. (1954). (ed. ve ter.), *Select Letters of St. Jerome.* Londra.
- Williams, S. ve G. Friell (1999). *The Roma That Did Not Fall.* Londra ve New York.
- Zosimus Nea Historia.* (Tercüme: Ridley, R. T.)